

venca, ki se nad sredino čela zaključí z okroglim, upognjenim predmetom. V rimski provincialni umetnosti so znani primeri skulptur s podobno oblikovanim sončnim simbolom nad čelom (Bruxelles, Bonn).<sup>20</sup>

Premalo je doslej znanih primerov rimske plastike v Emoni, da bi lahko na podlagi študija v zadnjih letih odkritega gradiva lahko prispevali dokončne rezultate. Prav gotovo pa je zanimivo vprašanje, zakaj je prav Emona,<sup>21</sup> čeprav je bila na poti iz Aquileie v Celeio-Poetovio, po številu plastik tako revna, predvsem v primerjavi s sosednjima Celeio in Poetovio ter vplivom Aquileie? Vprašanje ostane odprto. Prav tako je zanimiva ugotovitev, da je bila večina emonskih plastik najdena v sekundarni legi ali kot gradbeni material, in da lahko računamo na možnost, da je bilo tako uničenega mnogo gradiva. Morda pa nam bodo prihodnja izkopavanja vsaj delno osvetlila ta zanimivi problem tako pri proučevanju etnosa kakor tudi duhovne in materialne kulture emonskega meščana.

#### OPOMBE

1. J. Šašel: Kipi in reliefi iz Emone. Kronika, Ljubljana; letnik VI, 1. zv., str. 1. — 2. J. Šašel: l. c. sl. 1, 10, 11, 12, 15, 16 in 17. — 3. Za vse podatke se zahvaljujem ing. arh. Tavčarju, ki je

ob priliki, ko je bila glavica najdena, vodil adaptacijska dela na zgradbi Akademije za glasbo. — 4. CIL III. 3878; AIJ 200; J. Šašel: l. c. str. 9, sl. 13. — 5. Josip Klemenc: Figurelne fragmente kasnoantičnega reliefa iz Celja. Arheološki vestnik LII/1, 1952 str. 100. — 6. J. Šašel: l. c. str. 9, sl. 16. — 7. P. Lambrechts: L'exaltation de la tête dans la pensée et dans l'art des Celtes, 1954. — 8. E. Espérandieu 108; P. Lambrechts: l. c. str. 43, sl. 2; F. Benoît: L'art primitif Méditerranéen de la Vallée du Rhône, 1955 pl. XXII, XXIII. — 9. P. Lambrechts: l. c. str. 78, sl. 61. — 10. E. Espérandieu 3877, 3878. — 11. P. Petru: Cernunnos v Sloveniji, Situla 4, Ljubljana 1961, str. 31. S. Ferri: L'arte Romana sul Danubio, Milano 1933, str. 121. — 12. A. Holder, Alteltischer Sprachschatz II, 115; F. Bezljaj: Slovenska narodna imena, Ljubljana 1956, 343. 13. CIL III. 3878; AIJ 200; J. Šašel: l. c. str. 9, sl. 13. — 14. Glavica je bila vzdana v južno fasado stavbe SAZU. Našli so jo delavci pri čiščenju fasade pozimi 1964. Ob tej priliki so nastale tudi poškodbe na čelu in levem očesu. — 15. Linhart: Versuch einer Geschichte von Krain, I. str. 308, Laibach 1788. — 16. J. Šašel: l. c. str. 2, sl. 2; J. Šašel: Vodnik po Emoni, Ljubljana 1955, sl. 13. — 17. E. Loewy: Arch. epigr. Mitth. 1881, str. 164, sl. 19. — 18. Brunšmid: Kameniti spomeniki hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu. Vjesnik Hrv. arheološkoga društva 1903/4, str. 213, sl. 2. — 19. Brunšmid: l. c. str. 213, sl. 2. E. Espérandieu, 7527. — 20. E. Espérandieu, 3994, 6315. — 21. S. Ferri: Arte romana sul Danubio. Milano 1933, str. 105.

#### Dr. JOSIP MAL — OSEMDESETLETNIK

Kdor ga vidi na ulici, mu jih sicer ne bi prisodil — osem križev namreč — vendar je res, da se je zgodovinar dr. Josip Mal rodil že 22. XII. 1884 na Pretržu župnije Peče pri Moravčah. Po gimnaziji v Ljubljani je v letih 1904—1909 študiral na dunajski univerzi zgodovino in geografijo ter umetnostno zgodovino. V slovečem Inštitutu za raziskovanje avstrijske zgodovine se je temeljito izšolal v arhivski in muzejski stroki in jeseni 1909 prišel v takratni deželni muzej v Ljubljani, ki mu je ostal zvest do upokojitve l. 1945. Tu je prehodil pot od volonterja do predstojnika; l. 1924 je namreč postal ravnatelj Narodnega muzeja, ki se je razvil v Jugoslaviji iz nekdanjega kranjskega Deželnega muzeja.

Razširitev muzejskega območja na vso takratno Slovenijo in zajetje novega muzejskega materiala sta zahtevala nemalo dela in skrbi tembolj, ker je šlo hkrati še za arhivsko gradivo, kajti tudi to je do ustanovitve

DAS jeseni 1945 hranil Narodni muzej. Vse to bogastvo je ravnatelj Mal napravil šele prav dostopno za javnost, ko je l. 1931 izdal Vodnik po zbirkah Narodnega muzeja v Ljubljani v dveh delih: Kulturno zgodovinski in Prirodopisni del. To je bil po Dežmanovem Führerju durch das Landesmuseum iz l. 1888 prvi in sploh prvi v slovenščini pisani vodnik po našem muzeju, sam je napisal za njegov prvi del Zgodovinski pregled in poglavji Obrtni oddelek ter Knjižnica in arhiv.

Nagla rast zbirk in potreba po njih bolj sodobni razstavitvi in izrabi sta imeli kljub manjšim adaptacijam starega poslopja za posledico vedno hujšo stisko za prostor. Razni načrti, kako bi ji odpomogli, npr. z nadzidavo II. nadstropja, so ostali na papirju in tudi izločitev dveh samostojnih novih muzejev, Narodopisnega in Prirodopisnega, ni mogla prinesiti pomoči. Bolj realen je bil spomladi l. 1935 ravnatelj predlog, da se odstopijo



primerni predmeti iz Narodnega muzeja v razstavo takrat snujočemu se Mestnemu muzeju in, ko je bil ta jeseni l. 1937 odprt, je Narodni muzej prispeval zanj večino gradiva, ki je predstavljalo zlasti meščansko in plemiško stanovanjsko kulturo od gotike do srede XIX. stol. Že l. 1939 je dr. Mal napisal in izdal tudi Vodnik po ljubljanskem Mestnem muzeju in zanimivo je, da je prav temu kasneje posvetil še dobro desetletje skrbi, ko je bil od l. 1950 do 1961 njegov honorarni ravnatelj. Priboril mu je nove prostore, organiziral vrsto razstav in na njegovo pobudo je bil l. 1951 v proračunu Mestnega muzeja ustanovljen poseben referat za spomeniško varstvo Ljubljane. Svoje načrte za izpopolnitev in znanstveno izrabo muzejskih zbirk je razložil l. 1955 v posebni knjižici Vprašanje Mestnega muzeja v Ljubljani. Kot organizator znanstvenega dela se je Mal udeleževal tudi v okviru Muzejskega društva za Slovenijo. Več let je bil njegov podpredsednik in v l. 1926—1945 urednik njegovega Glasnika, ob desetletnici stare Jugoslavije pa je uredil zbornik Slovenci v desetletju 1918—1928.

Poglavitno Malovo književno delo je nadaljevanje Grudnove Zgodovine, ki je izšlo pod naslovom Zgodovina slovenskega naroda. Najnovejša doba v l. 1928—1939 v 10 zvezkih na dobrih 1200 straneh pri Mohorjevi družbi. Tu popisuje avtor zgodovinske dogodke v naši domovini od francoske dobe naprej in

še bolj kot njegov prednik upošteva tudi kulturnozgodovinski razvoj, saj po njegovih besedah »zgodovina sploh ne more biti drugega kot kulturna v širšem pomenu in ne le ozkosrčna in po vsebini omejena politična vladarska zgodovina« (KMD 1953, 72). V skladu s tem širokim pojmovanjem historiografije in v tesnem stiku z muzejskim in arhivskim gradivom obravnavajo Malovi članki in razprave, ki jih je blizu poldrugsto, najrazličnejše teme iz splošno kulturne, literaturne in umetnostne zgodovine ter etnografije. Pogosto nosijo znak aktualnosti, ko obravnavajo npr. v stari Avstriji Žumberško vprašanje ali pa Grb in barve dežele Kranjske. Taka je bila tudi Zgodovina umetnosti pri Slovencih, Hrvatih in Srbih, ki je izšla kmalu na začetku Jugoslavije l. 1924. Istega leta je izdala beograjska akademija kot XXX. knjigo Srbskega etnografskega zbornika Malov spis Uskoške seobe i slovenske pokrajine. Posebno močan je kulturno zgodovinski poudarek pri zadnji Malovi knjigi Stara Ljubljana in njeni ljudje, ki je izšla l. 1957 s podnaslovom »kulturnozgodovinski oris«.

Najbolj vztrajno je bilo pa Malovo zanimanje za najstarejšo slovensko zgodovino v zvezi s karantansko kneževino in z vojvodskim ustoličenjem. Začelo se je l. 1909, ko je na osnovi takrat izšle knjige A. Dopscha o starejši socialni in gospodarski ureditvi alpskih Slovanov v članku K poglavju starejše zgodovine Slovencev v Času zavračal Peiskerjeve teorije o podrejenosti poljedelskih Slovanov tujim nomadskim osvajalcem. Temu članku je sledilo več razprav o pravni in družbeni vlogi starih županov, v Času 1923 Nova pota slovenske historiografije, ki so odprla temperamentno polemiko z nazeri L. Hauptmana, in v zborniku za Dopschevo sedemdesetletnico l. 1938 razprava Karantansches Kroatien. Vsa ta vprašanja je Mal strnil v l. 1939 izšli nemški knjigi Probleme aus der Frühgeschichte der Slowenen, ki so ji l. 1942 sledile Osnove ustoličenja karantanskega kneza v GMDS, l. 1949 pa kot privatni tisk izdana knjižica Kontinuiteta slovenske karantanske države. L. 1953 je izšla v Razpravah SAZU Slovenska Karantanija in srednjeveška nemška država, l. 1961 v münchenških Südostforschungen Die Eigenart des karantanschen Herzogtums in nazadnje l. 1963 ravno tam razprava Ist das Edlingerproblem wirklich unlösbar?

Ta Malova raziskovanja so vzbudila živahne odmeve. Tudi zato moramo ob njegovem visokem življenjskem jubileju želeeti, da bi še dolgo ne odložil svojega spretnega peresa.

S. Kranjc